

ВІДГУК

опонента проректора з науково-педагогічної та виховної роботи, професора кафедри економіки та менеджменту Київського аграрного університету Національної академії аграрних наук України, доктора економічних наук, професора **НОВИКОВОЇ Інноли Вікторівни** на дисертацію **ПЕРЕГУДИ Юлії Андріївни** на тему: **«Формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів»**, представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за науковою спеціальністю **08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження. У сучасних умовах розвитку, коли економіка України та її складові страждають від наслідків російської військової агресії, важливим є підвищення стійкості українських підприємств економічним викликам, де ключове місце займає формування конкурентоспроможності продукції на національному, міжнародних та світовому ринках. На особливу увагу заслуговує удосконалення конкурентоспроможності продукції, яка має значний конкурентний потенціал, у тому числі продукції українського тваринництва.

Українські підприємства тваринництва та галузь тваринництва в країні потребують розроблення та запровадження сучасних і адекватних економічним реаліям, які склалися на національному, міжнародних та світовому ринках, теоретичних і методологічних інструментів, а також практичних рекомендацій, що направлені на удосконалення конкурентоспроможності продукції тваринництва. При цьому важливим є враховувати: вплив економічних викликів; складнощі експортних поставок на різні експортні ринки; жорстку конкурентну боротьбу на національному, міжнародних та світовому ринках; розширення можливостей цифровізації у контексті підвищення конкурентоспроможності продукції; перехід на нову парадигму розвитку економічних систем; оптимізацію державної підтримки виробників продукції тваринництва; запровадження удосконалених методик оцінки конкурентоспроможності продукції тваринництва.

З огляду на наведене, дисертаційне дослідження Ю. Перегуди, яке спрямовано на теоретико-методологічне обґрунтування та розроблення науково-методичного інструментарію формування конкурентоспроможності

української продукції тваринництва в умовах економічних викликів є адекватною відповіддю на проблематику забезпечення конкурентоспроможності продукції тваринництва українських підприємств на національних та закордонних (міжнародних, світових) ринках збуту.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Прикладна розробка новітнього організаційно-економічного механізму регулювання сталого рибальства і аквакультури через розвиток сільських територій» (номер державної реєстрації 0120U102110); «Прикладні рішення регулювання конкурентоспроможності сільського і рибного господарства в системі циркулярної біоекономіки та викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0123U101944); «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643).

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертаційному дослідженні. Використання широкого спектру загальних та спеціальних методів наукових досліджень дало можливість Ю. Перегуді отримати обґрунтовані та достовірні результати, які становлять теоретичну та прикладну цінність для теорії і практики формування конкурентоспроможності продукції. Зокрема, використання методу декомпозиції дозволило надати теоретичну характеристику формування та забезпечення конкурентоспроможності продукції тваринництва. Для визначення терміну «конкурентоспроможність продукції» авторкою було використано семантичний трикутник Фреге. Застосування методів логічного узагальнення та наукової абстракції стало підґрунтям дослідження наукового забезпечення формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів, а теоретична характеристика формування конкурентоспроможності продукції тваринництва у дисертації базується на використанні методу системної карти. Історичний підхід використовується

Ю. Перегудою для визначення конкурентоспроможності української продукції тваринництва на світовому та національних ринках збуту. Одномірні статистичні методи дозволили у дисертації сформувати бази статистичних даних. Для визначення рівня конкуренції на ринках продукції тваринництва України було застосовано метод бенчмаркінгу, який орієнтований на конкурентів, а для визначення конкурентоспроможності української продукції тваринництва на світовому та національному ринках збуту було використано метод бальної оцінки. Компаративну оцінку було використано авторкою у дисертаційному дослідженні для визначення впливу макро-, мезо-, мікродетермінант на ринкову кон'юнктуру та конкурентоспроможність продукції тваринництва в Україні. Формування моделі державної підтримки конкурентоспроможності агропродукції в Україні базується у дисертації на застосуванні матричного методу. Метод нейронних мереж дозволив визначити стратегічне забезпечення формування конкурентоспроможності продукції тваринництва з урахуванням економічних викликів.

Вдале поєднання загальних та спеціальних методів наукового пізнання забезпечило отримання авторкою обґрунтованих та достовірних результатів, які відзначаються теоретичною, методологічною та прикладною цінністю, а також вирішують важливу наукову проблему теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення науково-методичного інструментарію формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів.

3. Наукова новизна та достовірність отриманих результатів.

У дисертації отримано результати, які становлять наукову новизну, як для теорії, так і для методології формування конкурентоспроможності продукції, зокрема формування конкурентоспроможності продукції тваринництва. Зокрема, Ю. Перегуда вперше розробила алгоритм розроблення та запровадження стратегії цифровізації у тваринництві, який направлено на підвищення конкурентоспроможності продукції українських агропідприємств, що враховує: варіативність використання інноваційних

цифрових інструментів; позитивні та негативні аспекти використання цифрових інструментів на підприємствах взагалі та суб'єктах підприємництва зі сфери тваринництва зокрема; проблематику запровадження та використання цифрових інструментів та програмних продуктів в українському тваринництві; диференціацію рівня розроблення та запровадження стратегії цифровізації на макро-, мезо-, мікрорівень.

Також авторка вперше розробила та запропонувала для використання методику оцінки конкурентоспроможності продукції тваринництва на національному, міжнародних та світовому ринках, що має таку сукупність характеристик: відбір для оцінювання шести групових критеріїв, що групуються по два групові критеріїв на макро-, мезо-, мікрорівнях функціонування економічних систем (макрорівень оцінки – держава та ринок, мезорівень оцінки – галузь та регіон, мікрорівень оцінки – підприємство та продукція; по кожному груповому критерію відібрано десять одиничних критеріїв оцінки, що можуть змінюватися у залежності від зовнішнього впливу, економічних викликів, внутрішнього розвитку економічної системи; проведення оцінювання по кожному з обраних групових критеріїв рівня використання цифрових технологій та їх впливу на конкурентоспроможність продукції тваринництва, а також рівня переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку; відбір у якості бази порівняння продуктів-аналогів або продуктів-замінників; використання для проведення оцінювання матричного методу, матриці Нільсена, методу бальної оцінки та методу зваженої рейтингової оцінки.

Певну наукову новизну складає надання авторських визначень ключовим поняттям сфери конкурентоспроможності продукції тваринництва, таким як «конкуренція», «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність тваринництва», «конкурентоспроможність підприємства тваринництва», «конкурентоспроможність продукції тваринництва». Науковий інтерес викликають запропоновані авторкою абстрактно-логічний аналіз зв'язку між термінами «конкуренція», «конкурентні переваги», «конкурентоздатність» та «конкурентоспроможність», а також використання модифікованої піраміди

Х. Траболда для характеристики ієрархічних рівнів ознак забезпечення конкурентоспроможності тваринництва на мезо- і мікрорівнях та ієрархічних рівнів забезпечення конкурентоспроможності продукції тваринництва.

У царині наукових досліджень теоретико-методичного підґрунтя забезпечення конкурентоспроможності продукції тваринництва важливим залишається питання розроблення механізму формування конкурентоспроможності продукції тваринництва. Перегуда Ю. на високому теоретико-методологічному рівні удосконалила підхід до розроблення механізму формування конкурентоспроможності продукції тваринництва. Згідно підходу авторки дисертаційного дослідження ключовими складовими механізму повинні бути: врахування конкурентних переваг; визначення мети, завдань, принципів; вибір напрямів, концепцій, підходів формування конкурентоспроможності продукції тваринництва; врахування впливу конкурентів, контрагентів, споживачів та товарів-замінників; ідентифікація і врахування сукупності зовнішніх та внутрішніх факторів. Додатковою науковою перевагою запропонованого Ю. Перегудою підходу розроблення механізму формування конкурентоспроможності продукції тваринництва є використання для ілюстрації взаємодії складових механізму системної карти.

На основі визначення місця формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в управлінській системі підприємств тваринництва, проведення компаративної оцінки способів формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, розроблення матриці конкурентних стратегій для формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, а також процедури розроблення та запровадження підприємством-виробником конкурентних стратегій у контексті формування конкурентоспроможності продукції тваринництва Ю. Перегудою було удосконалено методологічні основи формування конкурентоспроможності продукції тваринництва.

Позитивною стороною проведеного дослідження є використання авторкою прийомів економіко-статистичного аналізу та великої бази статистичних і фактологічних даних щодо розвитку світового, міжнародних та національних ринків продукції тваринництва, починаючи з 2012 року.

Важливим є використання у дисертаційному дослідженні статистичних даних щодо конкуренції на ринках продукції тваринництва країн, що є, або провідними країнами-виробниками, або провідними країнами-споживачами, до яких віднесені: Аргентина, Австралія, Бразилія, Індія, Італія, Китай, Нідерланди, Німеччина, Польща, США. При цьому, проводячи порівняння з Україною, Ю. Перегуда змогла визначити ключові тренди на світових і міжнародних ринках тваринництва, ринках тваринництва провідних країн виробників та/або споживачів продукції тваринництва, та місце на цих ринках України з акцентом на виділення проблем забезпечення конкурентоспроможності української продукції тваринництва.

Використання великої бази статистичних даних та методу бальної оцінки дозволило авторці провести адекватну оцінку конкурентоспроможності продукції українських підприємств тваринництва на світових та національних ринках збуту, починаючи з 2012 року, а також визначити ключові проблеми і здобутки української продукції тваринництва щодо конкурентоспроможності у цілому і за окремими групами: живі тварини; м'ясо та субпродукти; риба та ракоподібні; молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед; інші продукти тваринного походження.

Значну увагу у дослідженні було приділено удосконаленню підходів до визначення конкуренції на ринках продукції тваринництва України. При цьому використання баз статистичних даних по ринках курятини, яловичини, свинини, молока та молочних продуктів, яєць та продуктів з яєць України, врахування поділу ринків на загальні ринки, ринки промислових агровиробників, ринки експортерів, а також використання Індексу концентрації дозволило надати характеристику рівня конкуренції на ринках та визначити проблеми їх розвитку.

Запорукою практичної спрямованості дисертаційного дослідження Ю. Перегуди є розроблення моделі та схеми концептуальної структури формування кон'юнктури ринку продукції тваринництва в Україні, що базуються на дослідженні впливу на кон'юнктуру ринку великої сукупності детермінант, що поділені на три групи: 1. Макродетермінанти, що мають вплив

на рівні держави: економічний розвиток; зовнішня торгівля; законодавчо-нормативне регулювання; політичний розвиток; соціальний розвиток; кліматичні (екологічні) умови; валютний потенціал; ресурсний потенціал; інноваційна активність. 2. Мезодетермінанти, що мають вплив на рівні галузі та ринку: пропозиція; попит; пропорційність ринку; ділова активність; ринковий потенціал; конкурентна боротьба; ресурси; торгівля, у тому числі експортно-імпортні операції; інноваційна активність; державне регулювання. 3. Мікродетермінанти, що мають вплив на рівні окремих підприємств-виробників продукції: розвиток підприємств; технічний розвиток та потенціал; фінансовий розвиток та потенціал; виробничий розвиток та потенціал; інформаційний розвиток та потенціал; розвиток персоналу та трудовий потенціал; адаптація до державного впливу; соціальна відповідальність; інноваційна активність.

З огляду на те, що конкурентоспроможність продукції тваринництва значною мірою визначається рівнем і якістю державної підтримки авторкою було запропоновано модернізувати модель державної підтримки конкурентоспроможності продукції тваринництва (GSCHP) в Україні з метою підвищення стійкості сектору тваринництва економічним викликам (GSCHP=<TSE++, PSE+, CSE0, GSSE++, PP+>), де запропоновано, на основі критичного дослідження досвіду провідних країн виробників/споживачів продукції тваринництва, змінити акценти підтримки на нарощування загальної підтримки послуг (General services support estimate – GSSE) та захист виробників (Producer protection – PP)).

Важливим елементом наукової новизни дисертаційного дослідження Ю. Перегуди є рекомендації щодо удосконалення складових формування конкурентоспроможності продукції для підприємств тваринництва в Україні з урахуванням переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку економічних систем різного рівня, насамперед, виробників продукції тваринництва.

Використання методу нейронних мереж та розроблення архітектури нейронної мережі стратегічного забезпечення формування конкурентоспроможності продукції тваринництва дозволило авторці визначити напрями удосконалення та особливості стратегічного забезпечення формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів.

Отримані у дисертації наукові результати є достовірними з огляду на: опрацювання та критичне переосмислення значної репрезентативної кількості наукових авторських підходів і обґрунтування власного концепту щодо розроблення науково-методичного інструментарію формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів; опрацювання значних масивів статистичних даних при аналізі та оцінюванні конкурентоспроможності української продукції тваринництва на національних, міжнародних та світових ринках; розроблення практичних рекомендацій з урахуванням нарощування цифровізації діяльності виробників продукції тваринництва та переходу підприємств тваринництва на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку.

4. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих наукових працях. За результатами проведеного дисертаційного дослідження Ю. Перегудою опубліковано 54 наукові праці, з яких 5 статей у періодичних наукових виданнях, включених до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України та/або у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection, 27 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 21 теза наукових доповідей, свідоцтво на авторське право України.

Нормативні вимоги щодо необхідної кількості наукових публікацій у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних, дотримано. Опубліковані авторкою наукові праці повністю відображають наукову новизну, отриману в процесі проведення дисертаційного дослідження.

5. Ідентичність змісту реферату та дисертації. Зміст реферату повністю висвітлює основні положення дисертаційного дослідження. У рефераті відображені всі елементи наукової новизни, які було отримано авторкою у дисертаційному дослідженні шляхом використання сукупності загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів дослідження, зокрема методів системного аналізу, декомпозиції, системної динаміки. У рефераті представлено наукові результати, що отримані вперше, удосконалені результати та результати, які є підсумком критичного переосмислення попередніх результатів наукових досліджень українських та іноземних вчених.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими результатами, висновками та рекомендаціями, які представлені Ю. Перегудою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. У дисертаційному дослідженні відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або розробок без оформлення належного цитування. Враховуючи наведене, у дисертації Ю. Перегуди відсутні порушення академічної доброчесності.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження. Водночас з результатами досліджень, які становлять цінність для теорії та методології конкурентоспроможності продукції тваринництва, у дисертації мають місце певні суперечливі моменти, які стосуються, як теоретичних, так і прикладних проблем формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів на національних, міжнародних та світових ринках. Такими суперечливими моментами є такі:

1. Наводячи ілюстрацію декомпозиції формування та забезпечення конкурентоспроможності продукції тваринництва на рис. 1.7 (підрозділ 1.3 дисертації) Ю. Перегуда не деталізувала фактори впливу на конкуренто-

спроможність продукції тваринництва, що значно знижує цінність проведення декомпозиції.

2. Запропонувавши процедуру розроблення та запровадження підприємством-виробником конкурентних стратегій у контексті формування конкурентоспроможності продукції тваринництва у підрозділі 2.2 дисертації (рис. 2.5), авторка запропонувала базувати процедуру на корпоративній стратегії підприємства. Враховуючи значні відмінності у корпоративних стратегіях підприємств, доцільніше було розробити процедуру під кожен корпоративну стратегію окремо, а не загалом.

3. Вважаємо, що з огляду на те, що Україна прискорила євроінтеграційні процеси, доцільним у третьому розділі дисертації, при аналізі стану виробництва продукції тваринництва у світі та в Україні, було б акцентувати увагу саме порівнянню України з країнами ЄС.

4. У межах розгляду та оцінки державної підтримки формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів (підрозділі 4.3 роботи) вважаємо за доцільне деталізувати особливості державної підтримки тваринництва у обраних для дослідження країнах, з акцентом на країни Європейського Союзу, враховуючи євроінтеграційні прагнення та європейські перспективи України.

5. Вважаємо, що більш доцільним та репрезентативним, було б проводити оцінку сучасного рівня стратегічного забезпечення формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в Україні (підрозділ 5.3 роботи) не тільки на макрорівні, але й на мезо- та мікрорівнях, а в якості порівняння брати не тільки Польщу, але й інші країни.

Загальний висновок. Враховуючи наведене вище, необхідно зазначити, що дисертація Перегуди Юлії Андріївни на тему: «Формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів» відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством», є завершеним і особисто виконаним авторкою науковим дослідженням, що характеризується актуальністю, достовірністю

і обґрунтованістю викладених наукових результатів, а також розв'язує важливу наукову проблему – розроблення науково-методичного інструментарію формування конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах економічних викликів, що включають виклики воєнного часу та поствоєнного відновлення економічної системи України. Отримані в дисертації результати відзначаються науковою новизною та прикладною спрямованістю і є вагомим внеском у теорію та методологію конкурентоспроможності продукції.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог про оформлення дисертацій», а також вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 року, а його авторка Перегуда Юлія Андріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за науковою спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством».

Опонент

проректор з науково-педагогічної
та виховної роботи,
професор кафедри економіки та менеджменту
Київського аграрного університету
Національної академії аграрних наук України,
доктор економічних наук,
професор



Іннола НОВИКОВА

Згідно з постановою
Національної академії аграрних наук України
Київського аграрного університету

